

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.1.2>
УДК 349.6

Оксана Олегівна ХОРВАТОВА

к.ю.н., доцент, Київський університет права НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1467-3797>
e-mail: ksenja-mail@ukr.net

Сергій Валентинович РАЄВСЬКИЙ

аспірант, Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1549-9398>
e-mail: raevskiy_s@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЇЇ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Статтю присвячено актуальним питанням енергетичної безпеки України в умовах воєнного стану загалом та негативним наслідкам, що завдає рф об'єктам енергетичної інфраструктури зокрема. Проаналізовано норми національного законодавства у сфері правового захисту енергетичної безпеки держави. Надано стислу кримінально-правову характеристику правопорушень у сфері національної та громадської безпеки, зокрема диверсій, вибухів, терористичних актів, умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, порушення законів та правил ведення війни. Наведено статистичні дані та звіти міжнародних організацій за півтора роки дії воєнного стану стосовно постраждалих осіб та матеріальних збитків внаслідок порушення норм міжнародного гуманітарного права рф та кількість вчинених нею кримінальних правопорушень в енергетичній сфері України.

Ключові слова: національна безпека держави, енергетична безпека, воєнний стан, міжнародні організації, кримінальні правопорушення, кримінальна відповідальність, міжнародне гуманітарне право

ВСТУП

Енергетична безпека держави є складником національної безпеки сучасної цивілізованої держави та одним з важливих напрямів забезпечення національних інтересів загалом. Формування та реалізація енергетичної політики України в контексті національної безпеки є надзвичайно важливим напрямком економічної політики в контексті євроінтеграції та прагнення до світових стандартів. Проте повномасштабне вторгнення рф в Україну 24 лютого 2022 р. поставило під загрозу нормальне функціонування енергетичної системи не лише в Україні, а й в державах, які імпортують енергетичні ресурси з неї, оскільки саме енергетичний сектор відразу став однією з головних цілей військової агресії росії проти України.

Хронологія подій кінця лютого 2022 р. свідчить про те, що відразу з моменту повномасштабного вторгнення енергетичну систему України було від'єднано від енергосистем рф та білорусі. За даними Міністерства енергетики України [1] наступні 3 тижні українська енергосистема працювала в ізолюваному режимі, а з середини березня 2022 р. енергосистема держави її синхронізовано з об'єднаною європейською енергосистемою. Але осінь та зима першого року війни через масовані ракетні обстріли були вкрай складними як для енергосистеми України, так і для кожного громадянина.

Проблематикою правового регулювання енергетичної сфери займалися в достатній мірі такі вітчизняні вчені-юристи, як С.С. Алексєєв, І.Л. Бачило, О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, С.М. Гусаров, С.Ф. Денисюк, В.Є. Духов, А.Т. Комзюк, Б.А. Кормич, І.М. Мазур, К.Я. Петровка, В.В. Сокурєнко, І.М. Червіков та ін. Однак праці наведених вище науковців відносяться переважно до мирних довоєнних часів. Водночас після подій осені-зими 2022-2023 рр. теоретичні погляди та практичні аспекти функціонування енергетичної системи

України в умовах воєнного стану вимагають нових наукових підходів та практичних рекомендацій.

МЕТА статті – правовий аналіз сучасного стану енергетичної безпеки держави та юридичної відповідальності за правопорушення в енергетичній сфері в умовах воєнного стану.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття ґрунтується на законодавчій базі України та нормах міжнародного права, працях вітчизняних вчених, а також на матеріалах національних та закордонних періодичних видань, статистичних збірниках, зокрема й міжнародних організацій. У дослідженні застосовано методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Питання правового регулювання енергетичного сектору в Україні врегульоване численними нормативно-правовими актами, що відповідають позитивному розвитку економіки, суспільства, європейським та міжнародним нормам та принципам сьогодення. Створення безпечного середовища для власних громадян є одним з головних обов'язків сучасної демократичної та правової держави. Безпечне ж середовище у контексті енергетичної безпеки, є складником національної безпеки України. І якщо в системі національної безпеки відбуваються порушення або руйнації певних елементів, то сам її стан загалом зазнає загроз. Відповідно до ст.ст. 1, 2, 17, 18, 92 Конституції України [2] та п.п. 9-10 ч. 1 Закону України «Про Національну безпеку України» [3] національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Водночас життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а

також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян становлять національні інтереси України. З огляду на це п. 6 ст. 1 Закону визначає, що загрозами національній безпеці України є явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України.

З метою реалізації державної політики у сфері національної безпеки загалом, та в енергетичній галузі зокрема, в Україні ще у 2020 р. прийнято «Стратегію національної безпеки України» [4], де головним принципом визначено «безпека людини – безпека країни». Перелічені нормативно-правові акти також детально регламентують стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України, що безпосередньо визначає загрози національній безпеці у сферах громадської безпеки та цивільного захисту, шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів державної політики в цій сфері, напрями розвитку відповідних державних органів та їх порядок дій на випадок реальної загрози безпеки громадян (ст. 29 Закону України «Про Національну безпеку України»).

На захисті громадян України та енергетичної сфери також є норми цивільного, адміністративного, господарського права. Проте в умовах воєнного стану найбільшої уваги заслуговують норми кримінального законодавства, що містять зокрема виключний перелік правопорушень у сфері національної та громадської безпеки та встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення, зокрема, диверсій, вибухів, терористичних актів, умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, порушення законів та правил ведення війни тощо.

Не вдаючись до глибокої кримінально-правової характеристики, відмітимо такі важливі характеристики правопорушень у сфері національної та енергетичної безпеки кризь призму воєнного стану. Передусім Кримінальним кодексом України (ККУ) у ч. 1 ст. 113 під диверсією розуміється «вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій». Кваліфікованою ознакою такого кримінального правопорушення є вчинення тих самих дій в умовах воєнного стану (ч. 2 ст. 113 ККУ).

Основним безпосереднім об'єктом диверсії є національна безпека в економічній, екологічній чи воєнній сферах. Обов'язковим додатковим об'єктом є життя та здоров'я людини, власність, довкілля. Предметом диверсії є будівлі, споруди та інші об'єкти, що мають важливе значення для народного господарства та від діяльності яких залежить життєдіяльність певних регіонів чи інших великих територій, належне функціонування певних галузей економіки, структур державного управління, зокрема електростанції, водо-, нафто- та газопроводи, інші важливі підприємства незалежно від форм власності [6, с. 341-342]. Об'єктивна сторона характеризується активними діями у формі вибухів, підпалів, пошкодження дамби гідроелектростанції, яке потягло

затоплення населеного пункту, пуски ракети, спрямованої на важливий народногосподарський чи воєнний об'єкт тощо.

Також у ч.1 ст. 258 ККУ «Терористичний акт» [5] визначено, що терористичним актом є застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії вчинено з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою.

Доктрина кримінально-правової науки, вчені-юристи та практичні спеціалісти в галузі кримінального права звичайно розуміються під тероризмом «залякування населення і органів влади з метою досягнення злочинних намірів» [6, с. 873]. Слід також відмітити, що важливою об'єктивною ознакою тероризму є застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя та здоров'я людини, або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Під застосуванням зброї в цьому разі розуміється її застосування за цільовим призначенням, зокрема здійснення вибухів, прицільних пострілів.

Ст. 270-1 ККУ «Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» визначає, що дії, спрямовані на умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, якщо це призвело або могло призвести до неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі, або вчинення тих самих дій повторно або загалом небезпечним способом, якщо вони спричинили майнову шкоду в особливо великому розмірі або загибель людини чи інші тяжкі наслідки, – також є кримінально караними і становлять значну суспільну небезпеку. Прояв об'єктивної сторони такого кримінального правопорушення у вигляді знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства полягає у приведенні їх у стан повної або часткової непридатності для подальшого застосування, коли вони взагалі перестануть бути [6, с. 901-902; 7; 8]. Неможливість експлуатації, порушення нормального функціонування об'єктів житлово-комунального господарства характеризує ступінь знищення чи пошкодження таких об'єктів. А тому кримінально-караним пошкодження стає тоді, коли такі об'єкти приведені у стан, в якому не можуть бути застосовані за цільовим призначенням або стають нездатними виконувати свої функції.

Невід'ємною важливою ознакою перелічених кримінальних правопорушень є настання суспільно-небезпечного наслідку у вигляді створення небезпеки для життя та здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, що полягає у таких змінах, коли виникає реальна загроза нормаль-

ному функціонуванню транспорту, зв'язку, забезпечення споживачів водою, електроенергією [6, с. 873].

Починаючи з 10 жовтня 2022 р. РФ розпочала руйнацію енергетичної та житлово-комунальної інфраструктури України шляхом масованих ракетних ударів. Основною метою цих ударів була українська енергетика, руйнування якої могло спричинити масштабну гуманітарну катастрофу в Україні. За підрахунками спостережних місій ООН [9] з початку російських масованих обстрілів в жовтні і до кінця 2022 р. загалом п'ять тижнів громадяни України перебували без світла, а отже, в більшості й без водопостачання. В таких умовах здатність енергосистеми до виробництва електроенергії скоротилося на 61% протягом року. В Україні нараховується 75 енергоблоків, але через масоване бомбардування 6 енергоблоків повністю знищено, 16 пошкоджено, 1 перебуває під тимчасовим військовим контролем РФ, а 22 перестали працювати через матеріально-технічні проблеми з постачанням газу чи вугілля [9].

Загалом ж за два роки дії воєнного стану в Україні [10; 11], а за фактом реальної війни, українська енергетика втратила велику частину потужностей, зокрема: виведено з ладу чи окуповано понад 50 % теплової, 30 % сонячної та 90 % вітрової генерації, зупинено низку державних шахт. З березня 2022 р. знаходиться в окупації Запорізька АЕС. У лютому-березні 2022 р. окуповано і розграбовано Чорнобильську АЕС. Через постійні ракетно-бомбові атаки та бомбардування із використанням дронів-шахедів на всій території України зазнають руйнувань електромережі та підстанції, розподільні газові мережі, а тому часто сотні тисяч громадян держави позбавлені електро-, водо- та газопостачання.

Навесні 2023 р. Генеральна Асамблея ООН у Доповіді Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні [12] навели результати порушень міжнародного права та міжнародного гуманітарного права з боку РФ. У Звіті зазначено, що інтенсивність атак зросла з 10 жовтня 2022 р. до 1 лютого 2023 р., а також було принаймні 13 хвилин атак із використанням сотень ракет дальнього радіусу дії, а також безпілотників, оснащених вибухівкою. Впродовж осені 2022 р. – зими 2023 р. подібними атаками вражено 20 з 24 областей України, об'єктами ураження стали переважно електростанції та інша інфраструктура, критично важлива для передачі електроенергії та виробництва тепла по всій Україні.

Грунтуючись на вищезазначених факторах, Комісія ООН [12] встановила, що атаки на енергетичну інфраструктуру, починаючи з 10 жовтня 2022 р., були повсюдними та систематичними і, що їх метою було виведення з ладу енергетичної системи всієї країни із передбачуваними наслідками для системи тепло постачання. Цілі регіони і мільйони людей періодично залишалися без електрики або опалення, особливо взимку, і, як наслідок, з обмеженим доступом до води, санітарних умов, продуктів харчування, охорони здоров'я та освіти. На нашу думку, вищенаведена статистика та звіти міжнародних організацій, а також аналіз національного та міжнародного права, дозволяє зробити висновок про те, що такі систематичні напади на енергетичні об'єкти протягом певних періодів позбавляли значну частину цивільного населення доступу до електроенергії, води, систем санітарії, опалення і телекомунікацій, а також ускладнювали доступ до послуг у сфері охорони здо-

ров'я та освіти.

Комісія ООН також дійшла висновку, що, незважаючи на публічну інформацію про шкоду, завдану цивільному населенню після перших кількох атак, російські збройні сили продовжували наносити удари по об'єктах енергетичної інфраструктури. Наступні атаки російських збройних сил були непропорційними і що вони становлять воєнний злочин, який полягає в надмірній кількості випадкових смертей, поранень або пошкоджень [12]. Виведення з ладу електричних підстанцій, електростанцій та інших об'єктів, які виробляють енергію та тепло, необхідне для виживання населення, завдало значної шкоди цивільним особам. Комісія встановила, що атаки були повсюдними і систематичними і можуть становити злочин проти людяності, що полягає у вчиненні інших нелюдських діянь. У підсумку Комісія ООН зазначила, що для розслідування вищеповисаних атак потрібен додатковий час та ресурси, щоб з'ясувати, чи дорівнює сукупний вплив цих атак, що цілком вірогідно, враховуючи їхній масштаб, одному із перелічених злочинів проти людяності, та якою мірою цю стратегію атак спрямовано проти цивільного населення.

Окрім міжнародних злочинів в енергетичній сфері, Комісія ООН також розслідувала випадки, коли використання вибухової зброї великої зони ураження в населених пунктах стало однією з основних причин жертв серед цивільного населення. За оцінками Управління Верховного комісара ООН [13] з прав людини, майже 18 млн людей в Україні через масовані ракетні атаки на енергетичні об'єкти потребували гуманітарної допомоги, причому в особливо важких умовах вони опинилися протягом зимових місяців. Конфлікт вплинув на право людей на охорону здоров'я, освіту, належне житло, харчування та воду. Особливо постраждали деякі вразливі групи населення – люди похилого віку, діти, особи з інвалідністю та представники меншин. Понад 90,3 % жертв серед цивільного населення спричинено застосуванням вибухової зброї, зокрема, обстрілами з артилерійської зброї, крилатими та балістичними ракетами, авіаударами. Більшість із них сталися в населених районах. Внаслідок таких атак пошкоджено або зруйновано тисячі житлових будинків, понад 3000 закладів освіти і понад 600 медичних установ. Систематичні напади на енергетичні об'єкти протягом певних періодів позбавляли значну частину цивільного населення доступу до електроенергії, води, систем санітарії, опалення і телекомунікацій, а також ускладнювали доступ до послуг у сфері охорони здоров'я та освіти.

Зазначимо, що з настанням весни 2023 р. ситуація незначно покращилась. За спостереженнями Організації з безпеки та співробітництва в Європі [14], навесні та влітку 2023 р. також постійно фіксувалися порушення норм міжнародного гуманітарного права з боку РФ, зокрема, пов'язані із застосуванням зброї вибухової дії з широкою зоною ураження в густонаселених цивільних районах, прямими нападами на цивільних осіб, обстрілами цивільної інфраструктури, зокрема об'єктів, необхідних для життєзабезпечення цивільного та об'єктів культурної спадщини, а також нападами на об'єкти енергетичної інфраструктури напередодні зимового періоду.

До дослідження наслідків та збитків злочинів РФ проти України в енергетичній сфері долучилися також

Світовий банк та Організація Об'єднаних Націй [15; 16] за програмою «ПРООН»¹. Звіт про оцінку збитків в енергетичній сфері ґрунтується на даних, зібраних у період з 24 лютого до 31 грудня 2022 р. За підсумками дослідників, пошкоджені зазнали системи електро- та газо- постачання, шляхопроводи опалення, міська інфраструктура. Цілеспрямовані атаки завдали великої шкоди енергетичній інфраструктурі у всій країні, що призвело до перебоїв у газових і тепломережах та електропостачання загалом в державі. Це істотно вплинуло на надання основних послуг, таких як доступ до води у великих містах, вплинуло на телекомунікації і банківський сектор, включаючи оброблення платежів.

І зрештою, вітчизняні фахівці [17] констатують, що порівняно з довоєнними роками, потужність атомної генерації знизилася на 44 %, гідрогенована потужність – на 29 %, а потужність відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) – на 24%. Нині основним складником є атомна генерація. Всі дев'ять енергоблоків Південноукраїнської, Рівненської та Хмельницької АЕС загальною потужністю 7 880 МВт завантажені на повну потужність у зимовий період для повноцінної роботи з листопада 2023 р. до лютого 2024 р. Водночас Запорізька АЕС потужністю 6 ГВт, захоплена рф 4 березня 2022 р., майже рік не виробляє електроенергію.

Проте Україна не здалася, вистоїла. Українські енергетики після кожного обстрілу докладали й докладають максимальних зусиль, і навіть, попри ризик для життя, щодня відновлюють енергопостачання для громадян держави. Енергетичні компанії з регіонів, які менше постраждали від війни, надають допомогу та передають обладнання колегам в області, що зазнали значних руй-

нувань внаслідок бойових дій та обстрілів. Та й світова спільнота не залишилась байдужою до війни в Україні.

Практично з самого початку атаки на енергетичну систему надходять обладнання та матеріали від міжнародних партнерів з Польщі, Італії, Великої Британії, Швеції, Норвегії, Латвії, Швейцарії, Іспанії, Данії, Бельгії, Болгарії, Німеччини, Чехії, Естонії, які надсилають устаткування, запчастини, необхідні для відновлення енергетичних об'єктів. Значну роль у координації гуманітарної допомоги від європейських компаній та країн відіграє Секретаріат Енергетичного співтовариства [18], на базі якого за підтримки Єврокомісії, Європейського Банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та USAID створено Фонд енергетичної підтримки України. Основним завданням Фонду є сприяння оперативному постачанню якісного обладнання для відновлення пошкодженої критичної інфраструктури, особливо впродовж опалювального сезону.

ВИСНОВКИ

Отже, вищенаведений аналіз правового регулювання енергетичної безпеки України на національному та міжнародному рівні в умовах воєнного стану, описана статистика постраждалих – як цивільного населення, так і об'єктів інфраструктури, житлового господарства, підприємств, сфери освіти, медичних закладів, а також наведені звіти міжнародних організацій про наслідки таких дій рф свідчать про численні міжнародні правопорушень з боку рф стосовно енергетичної системи України, значення якої неможливо переоцінити в період війни. Адже саме безпека населення в умовах воєнного стану є запорукою перемоги та відбудови повоєнної України.

Список використаних джерел

1. Галущенко Г. Енергетичний фронт. *Міністерство енергетики України*. URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychnyy-front>
2. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
3. Закон України «Про Національну безпеку України» № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. ст. 241.
4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» № 392/2020 від 14 вересня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
5. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. ст. 131.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ, 2018. 1368 с.
7. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» № 2189-VIII від 9 листопада 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 1. ст. 1.
8. Закон України «Про теплопостачання» № 2633-IV від 2 червня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 28. ст. 373.
9. В ООН підраховали, скільки у середньому сім'я українців провела без світла через РФ. *УНААН. Інформаційне агентство*. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/v-oon-pidrahuvali-skilki-serednostatistichna-sim-ya-ukrajinciv-provela-bez-svitla-cherz-rf-12301779.html>
10. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII 12 травня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. ст. 250.
11. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 2102-IX від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
12. Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні. 15 березня 2023. United Nations. General Assembly. URL: <https://www.ohchr.org/>
13. Report on the Human rights situation in Ukraine by 1 August-30 November 2023. United Nations. Human Rights. URL: [https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-12/2023-12-12 ОНЧР 37th Periodic Report.pdf](https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-12/2023-12-12%20OHCHR%2037th%20Periodic%20Report.pdf)
14. Четвертий проміжний звіт стосовно виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні. Report of the Organization for Security and Cooperation in Europe. 2023. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/4/561457.pdf>
15. Towards a Green Transition of the Energy Sector in Ukraine. Update on the Energy Damage Assessment, June 2023: United Nations Development Programme. URL: https://www.undp.org/ukraine/publications/towards-green-transition-energy-sector-ukraine?fbclid=IwAR2fiBe1UicWoNT7qmOpVZOb9SfS9GB8hnr9SJFqYVCHYc2urWNG_56H_U
16. Ukraine Energy Damage Assessment. United Nations Development Programme. April 5, 2023. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-energy-damage-assessment>
17. Криволап К. Українська енергосистема 2023-2024: проблеми, виклики та перспективи. Центр Економічного відновлення. Видання «РУБРИКА», 08.11.2023. URL: <https://rubryka.com/blog/ukrayinska-energosystema/>
18. EBRD and Energy Community Secretariat to strengthen cooperation in support of Ukraine. European Bank. URL: <https://www.ebrd.com/news/2022/ebd-and-energy-community-secretariat-to-strengthen-cooperation-in-support-of-ukraine.html>
19. Бандурка О.М. та ін. Основи економічної безпеки. Харків, 2003. 236 с.

¹ ПРООН – агентство Організації Об'єднаних Націй, що спеціалізується на питаннях розвитку, підтримує стратегічні ініціативи, спрямовані на розвиток потенціалу, аби сприяти всебічному зростанню і сталому людському розвитку. Завдяки партнерству з національними, обласними та місцевими органами влади, громадянським суспільством і приватним сектором ПРООН прагне підтримати Україну на шляху до подолання бідності, розвитку людського потенціалу, досягнення справедливих результатів, захисту довкілля і просування демократичного врядування.

References

1. Halushchenko H. Energy front. *Ministry of Energy of Ukraine*. URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychnyy-front> (in Ukrainian).
2. Constitution of Ukraine. Adopted by the Verkhovna Rada on June 28, 1996. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996. № 30. art. 141. (in Ukrainian).
3. Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" No. 2469-VIII of June 21, 2018. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2018. № 31. art. 241. (in Ukrainian).
4. Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine" No. 392/2020 September 14, 2020 (in Ukrainian).
5. Criminal Code of Ukraine № 2341-III 5 April 2001. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № 25-26. art. 131. (in Ukrainian).
6. Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine / ed. M.I. Melnyk, M.I. Khavroniuk. Kyiv, 2018. 1368 p. (in Ukrainian).
7. Law of Ukraine "On Housing and Communal Services" № 2189-VIII of November 9, 2017. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2018. № 1. art. 1. (in Ukrainian).
8. Law of Ukraine "On Heat Supply" № 2633-IV of June 2, 2005. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2005. № 28. art. 373 (in Ukrainian).
9. The UN calculated how long the average family of Ukrainians spent without electricity through the Russian Federation. *UNIAN. Information agency*. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/v-on-pidrahuvali-skilki-serednostatistichna-sim-ya-ukrajinciv-provela-bez-svitla-cherez-rf-12301779.html> (in Ukrainian).
10. Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law" № 389-VIII of May 12, 2015. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2015. № 28. art. 250. (in Ukrainian).
11. Law of Ukraine "On Approval of the Decree of the President of Ukraine "On the Introduction of Martial Law in Ukraine" № 2102-IX of February 24, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20Text> (in Ukrainian).
12. Report of the Independent International Commission for Investigating Violations in Ukraine. March 15, 2023. United Nations. General Assembly. URL: <https://www.ohchr.org/>
13. Report on the Human rights situation in Ukraine by 1 August-30 November 2023. United Nations. Human Rights. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-12/2023-12-12_OHCHR_37th_Periodic_Report.pdf
14. The Fourth interim report on the detected violations of international humanitarian law and international human rights law in Ukraine. Report of the Organization for Security and Cooperation in Europe. 2023. URL: <https://www.osce.org/files/t/documents/a/4/561457.pdf> (in Ukrainian).
15. Towards a Green Transition of the Energy Sector in Ukraine. Update on the Energy Damage Assessment, June 2023: United Nations Development Programme. URL: https://www.undp.org/ukraine/publications/towards-green-transition-energy-sector-ukraine?fbclid=IwAR2fiBe1UicWolNT7qmOpVZO9SfS9GB8hnr9SJFqYVCHYc2urWNG_56H_U
16. Ukraine Energy Damage Assessment. United Nations Development Programme. APRIL 5, 2023. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/ukraine-energy-damage-assessment>
17. Kryvolap K. Ukrainian energy system 2023-2024: problems, challenges and prospects. Center for Economic Recovery. Publication "RUBRYKA", 08.11.2023. URL: <https://rubryka.com/blog/ukrayinska-energosystema/> (in Ukrainian).
18. EBRD and Energy Community Secretariat to strengthen cooperation in support of Ukraine. European Bank. URL: <https://www.ebrd.com/news/2022/ebrd-and-energy-community-secretariat-to-strengthen-cooperation-in-support-of-ukraine.html>
19. Bandurka O.M. et al. Basics of economic security. Kharkiv, 2003. 236 p. (in Ukrainian).

Oksana KHORVATOVA

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1467-3797>

e-mail: kjenja-mail@ukr.net

Serhii RAIEVSKYI

postgraduate student, Private higher educational institution "European University"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1549-9398>

e-mail: raevskiy_s@ukr.net

ON THE QUESTION OF THE SIGNIFICANCE OF THE ENERGY SECURITY OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE AND ITS LEGAL REGULATION

The paper is devoted to topical issues of Ukraine's energy security in the context of martial law in general and the negative consequences that the Russian Federation is having on energy infrastructure facilities in particular. Attention is focused on the fact that the energy security of the state is a component of the national security of a modern civilized state and one of the important areas of ensuring national interests. The formation and implementation of Ukraine's energy policy in the context of national security is an extremely important direction of economic policy in the context of European integration and striving for world standards. It is emphasized that Russia's full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022 endangered the normal functioning of Ukraine's energy system. A legal analysis of the state's energy security and legal responsibility for offenses in the energy sector under martial law is provided. The paper is based on the legislative base of Ukraine and norms of international law, works of domestic scientists, as well as materials of national and foreign periodicals, statistical compilations, including those of international organizations. It was determined that the protection of citizens of Ukraine and the energy sector also includes norms of civil, administrative, and economic law. However, in the conditions of martial law, the norms of criminal legislation that encroach on the energy security of the state and establish criminal liability for committing criminal offenses in the field of national and public security, in particular, sabotage, explosions, acts of terrorism, intentional destruction or damage to residential objects deserve the greatest attention - communal economy, violation of laws and rules of warfare, etc. It is substantiated that an integral and important feature of the listed criminal offenses is the occurrence of a socially dangerous consequence in the form of creating a danger to human life and health or causing significant property damage or the occurrence of other serious consequences, which consists in such changes when there is a real threat to normal functioning transport, communication, providing consumers with water and electricity.

Keywords: national security of the state, energy security, martial law, international organizations, criminal offenses, criminal responsibility, international humanitarian law